

Sachr, káva & knihovny: Cesta do Vídně

Reportáž ze stáže ve vídeňských knihovnách

V září jsme se jako skupina třinácti knihovníků z Knihovny Filozofické fakulty vydali na zahraniční stáž do nejvýznamnějších vídeňských knihoven. Hlavním předmětem našeho zájmu byly univerzitní knihovny, jak fungují, jakou mají organizační strukturu, jaké poskytují služby, a v neposlední řadě jejich architektura se zaměřením na řešení interiérů a vybavení studoven. Během čtyř dní jsme navštívili čtyři vídeňské knihovny, z toho dvě univerzitní a dvě hlavní veřejné knihovny.

Hned první den nás čekala exkurze do rakouské „národky“, tedy Österreichische Nationalbibliothek (zkráceně ÖNB), která sídlí v několika budovách v historickém areálu vídeňského Hofburgu. Její původní barokní studovna z počátku 18. století známá jako Prunksaal patří mezi nejkrásnější knihovny světa. Prunksaal dnes slouží především jako muzeum a zcela naplňuje představy o historické knihovně jako chrámu vědění. Knihovna disponuje samozřejmě i moderní studovnou, kterou navštěvují zejména studenti vídeňských univerzit. Knihovna má velkou část fondu přímo v centru Vídně a snaží se, aby byl veškerý fond uživatelům co nejrychleji dostupný. Poněkud legrační byl starý automatizovaný systém vozíčků, které podle zadaného programu jezdí po kolejích napříč všemi sklady umístěnými v hlavní budově a knihy dovezou až k výpůjčnímu pultu. Národní knihovna má jako jediná v Rakousku právo povinného výtisku. Z dalších německy mluvících zemí povinný výtisk nedostává, nicméně rakouská vydavatelství z praktických důvodů často spolupracují s těmi německými, tudíž rakouský povinný výtisk zahrnuje i množství knih určených primárně pro německý trh. ÖNB se intenzivně věnuje také digitalizaci dokumentů z 19. století a starších a to včetně periodik, fotografií nebo velké sbírky

vzácných papyrů a volně je zpřístupňuje na webu knihovny (pozn.: v době, kdy tento příspěvek vychází je stránka, pravděpodobně dočasně, nefunkční).

Druhý den jsme navštívili architektonicky určitě nejzajímavější z vídeňských knihoven a to OMV Bibliothekszentrum otevřené roku 2013, jehož autorem je slavné studio Zaha Hadid Architects. Knihovna je součástí moderního kampusu ekonomické univerzity Wirtschaftsuniversität Wien, který vznikl teprve nedávno v podstatě na zelené louce nedaleko vídeňského Prátru. Jednotlivé budovy kampusu navrhli přední světoví architekti a univerzita si ho mohla dovolit jen díky spolupráci s komerčními firmami, odtud značka OMV v názvu knihovny. Přestože jsou budovy kampusu postavené každá ve výrazně jiném stylu, nepůsobí nesourodě. Zeleň a vodní prvky pak zpříjemňují jinak poněkud příliš vydlážděnou hlavní ulici. Na kampusu je vidět, že vznikl teprve nedávno a každodenní život univerzity si na něj ještě zvyká. Samotná budova

knihovny je nesporně vrcholem celého kampusu, i když její vybavení – veškerý nábytek, technika, místnosti – i služby za ambicemi architektonického řešení trochu zaostávají. Knihovna samozřejmě disponuje velkým počtem studijních míst, počítačů, kopírek, dostatkem skupinových studoven, dokonce má i zvláštní odhlučněné místnosti určené k telefonování. Nicméně konkrétním nábytkem a službami je OMV centrum srovnatelné s českými univerzitními knihovnami. Natolik originální budově by určitě slušelo i originálnější vybavení.

Program třetího dne byl věnován návštěvě nejvýznamnější rakouské univerzity Universität Wien, která je vůbec nejstarší univerzitou v německy mluvících zemích, založená byla jen těsně po Univerzitě Karlově v roce 1365. A její univerzitní knihovna (Universitätsbibliothek Wien) je z hlediska velikosti knižního fondu největší rakouskou knihovnou. Navštívili jsme jen její ústřední knihovnu Hauptbibliothek, i když spravuje ještě 38 dalších dílčích knihoven a také univerzitní archiv.

Ústřední knihovna se ještě spolu s vedením univerzity a některými ústavy nachází v hlavní univerzitní budově, která je komplexem několika propojených budov v centru Vídně. Hned v hlavní vstupní hale na studenty zapůsobí originální expozice nobelistů, kteří na univerzitě působili, v srdci celého komplexu se pak nachází úžasně zelený dvůr se stromy (a také univerzitními lehátky) a podloubím lemovaným bustami významných osobností univerzity včetně Tomáš Garrigua Masaryka. Samotná ústřední knihovna má krásnou historickou studovnu z konce 19. století, a ještě donedávna měla i zajímavou menší studovnu a vstupní halu v neporušeném stylu z počátku 60. let. Kvůli protipožárním opatřením musela ovšem tyto prostory prakticky vyklidit a k historické budově přistavit požární únikové schodiště a knihovna tak nyní funguje v určitém provizoriu. Vzhledem ke své velikosti a dlouhé historii má knihovna spoustu vzácných a cenných dokumentů, které postupně digitalizuje a volně zpřístupňuje v online repozitáři [Phaidra](#).

Poslední den nás čekala ústřední knihovna (Hauptbücherei am Gürtel) vídeňské městské knihovny Büchereien Wien, která, jak napovídá její název, je sítí čtyřiceti poboček. Ústřední

knihovna byla otevřena v roce 2003 přímo nad stanicí vídeňského metra, nemá tudíž žádné podzemní prostory, ale zase má vlastní stanici metra. Zároveň je umístěna přesně na hranici mezi bohatým vídeňským 7. obvodem a chudšími 15. a 16. obvodem, které spojuje jako pomyslný kulturní most. Zvenku působí knihovna poměrně nenápadně, uvnitř pak má dvě patra se všemi obvyklými odděleními, které městské knihovny mívají, tedy včetně dětského, hudebního či filmového oddělení. Oproti českým knihovnám je důležitou funkcí vídeňských městských knihoven podpora integrace národnostních menšin, protože přibližně 40% obyvatel Vídně tvoří přistěhovalci. Knihovna proto poskytuje bezplatné kurzy německého jazyka, nakupuje velké množství učebnic němčiny, ale má taky na naše poměry rozsáhlou sbírku dokumentů v jazycích menšin jako jsou perština, turečtina, vietnamština či jazyky zemí bývalé Jugoslávie. Překvapila nás otevírací doba knihovny až od 11 hodin proto, aby zaměstnanci stihli zařadit přibližně 2000 denně vrácených dokumentů zpět do regálů.

Celkově jsou vídeňské knihovny blízké těm českým a jsou s nimi srovnatelné jak službami, jaké poskytují, tak i problémy, které musí řešit. I proto se v příspěvku věnujeme spíš

celkovému pohledu na jednotlivé univerzity a knihovny, jejich architektuře, případně dílčím zajímavostem, než detailnímu rozboru jejich služeb, které se od českých knihoven opravdu příliš neliší. Největším rozdílem je výrazně centralizované řízení knihoven, kdy ředitel „Knihovny“ je součástí nejužšího vedení celé univerzity a přímo spravuje všechny dílčí knihovny včetně veškerých jejich financí a zaměstnanců.

Obecně je v evropských knihovnách patrná tendence poskytovat co nejvíc studijních míst, i na úkor volných výběrů s knihami, a to včetně místností pro skupinovou práci, kterých mají knihovny někdy i desítky a stále jsou vytížené a mezi studenty velmi oblíbené. Tuto tendenci lze sledovat výrazněji u technických a ekonomických univerzit, méně už u těch humanitně zaměřených, kde stále převažuje spíš psaní esejů nad týmovým řešením projektů. Klesající význam tištěné literatury je také jedním z důsledků zpřístupňování skladů uživatelům, většina skladů vídeňských knihoven je uživatelům přístupná ve stejném režimu jako volný výběr. Překvapivý byl pro nás také fakt, že ani jedna z navštívených knihoven nepracuje s finanční hotovostí, uživatelé musí své závazky platit výhradně přes automaty v knihovnách umístěné.

Podívejte se na další fotografie ve FOTOGALERII.

*Autor: Jan Kamenický, vedoucí výpravy a Knihovny Jana Palacha
FF UK*